

Școala Creștină "Filadelfia" - Cl. I-XII

Str. Narciselor, nr. 5E - Suceava Tel/fax: 0230-531205
www.filadelfia.ro office@filadelfia.ro O.P. 6 C.P. 50

Cod fiscal: 14687487 Cont: 251105182340021165015 Banca: Banc Post - Suceava

LIMBA LATINĂ

clasa a X-a

frecvență redusă

prof. Badragan Cornelia

Civilizatia și cultura latina

Istoria romana începe odată cu fondarea orașului, în secolul al VIII-lea î.Hr., conform legendei și se extinde pe durata a 2200 de ani până la înfrângerea ultimului împărat roman la Constantinopol în 1453. În general, perioada de după anul 500 d.Hr., când puterea imperială s-a mutat din Italia spre noua capitală Constantinopol (vechiul oraș Bizantium) este cunoscută ca aparținând Imperiului Bizantin. Pentru cei mai mulți istorici era cunoscută ca "Romana" și se desfășoară aproximativ între secolul al V-lea înainte de nașterea lui Hristos până în secolul al VI-lea d.Hr. Așa-numitul "Sfânt Imperiu Roman", o alianță de state germanice și italice, fondat de Charlemagne în anul 800 d.Hr., constituie o problemă cu totul diferită.

De altfel, ca în cazul multor alte aspecte din viața cotidiană, datorită romanilor, putem măsura cu acuratețe aceste perioade de timp. În primul secol î.Hr. doi cezari, Iulius și Augustus, au format calendarul cu 12 luni și 365 zile și o zi în plus odată la patru ani. Este un caz tipic al ingeniozității romane, totul fiind atât de precis calculat încât fiecare ciclu anual era cu doar 11 minute decalat față de mișcarea de revoluție a Pământului. În alta ordine de idei, romanii numărau anii ca "A.U.C." adică "ab Urbe condita" (de la fondarea orașului).

Tradiție și legendă

Tradiția spune că Roma a luat naștere în anul 753 î.Hr. Aceasta ține de legendă, însă pentru istorici este o dată la fel de potrivită ca oricare alta pentru a marca vremurile când pastorii și agricultorii din dealurile joase și înșorite se înconjurau o lună mlăstinoasă și dezvoltat o comunitate cunoscută de atunci sub numele de Roma. Legenda spunea că numele orașului lor venea de la Romulus și Remus, doi gemeni orfani alăptați de o lupoaică pe malurile Tiburului. Istoricii de astăzi, cu o mai redusă atracție spre legendă, consideră că numele provine din limba etruscă sau greacă (probabil din cuvântul grecesc "rhōmē" însemnând "puternic")

Se știe că zilele de început ale Romei se aflau sub semnul dominației etrusce, o națiune puternică din Italia centrală. Un prim pas l-a constituit alungarea regilor etrusci, adesea tiranici, de către familiile conducătoare din Roma.

Categoriile sociale

În anul 244 A.U.C. (adică 509 î.Hr.) patricienii romani au dezvoltat o formă de guvernământ cvasireprezentativă, cu o pereche de consuli conducători, aleși pentru mandate de un an. Aceasta a marcat începutul Republicii Romane, o formă de guvernământ ce va continua până când Iulius Caesar va traversa Rubiconul, 460 de ani mai târziu. Aceste cinci secole au fost marcate de prosperitate și democrație.

În Roma republicană existau în principiu trei clase sociale: sclavii care nu aveau aproape nici un drept; oamenii obișnuiți sau plebeii, o categorie ce includea multă populație eliberată (fostii sclavi); patricienii, urmași ai acelor familii conducătoare, ce activau prin drept ereditar în una din marile instituții conducătoare ale lumii antice, Senatul Roman.

Cand porneau in razboaie, legiunile romane purtau stindarde, cu faimoasele initiale: "Senatus populusque romanus" (adica "senatul si poporul Romei").

Insa, intr-o mare masura istoria republicii este o istorie a luptei intre senatori si plebei, acestia castigand tot mai multa putere politica. Aceasta lupta a claselor se desfasura in mijlocul pietelor largi, intre arcurile de triumf si marile temple dominate de coloanele grandioase ale Forumului roman, centrul civic ce a fost inima orasului pentru aproape 1000 de ani.

"Curia", inalta camera rectangulara a Senatului, se poate vedea si azi in cadrul Forumului chiar vis-a-vis de "Comitium" unde plebeii se adunau pentru a-si exprima vointa, prin intermediul unui "plebiscitum", decizia poporului. Pana la inceputul secolului al II-lea i.Hr. dreptul la vot era atat de bine stabilit in randul plebeilor incat se poate spune ca Roma dezvoltase un sistem politic viguros, unul destul de familiar cetatenilor democratiei moderne de azi. De altfel, existau si pe atunci partide si fractiuni rivale, sponsori ai partidelor politice si politicianilor, iar in campanii se foloseau atat pancartele cat si publicitatea negativa.

Conducatorii Romei

Unul dintre cei mai abili politicieni romani poate fi considerat Marcus Licinius Crassus, probabil cel mai mare detinator de proprietati din Roma, dar care isi dorea si puterea politica. Pentru a-si atrage simpatia publicului arunca literalmente cu bani. Atunci cand a inabusit revolta sclavilor condusi de Spartacus in anul 71 i.Hr., sclavii crucificati se intindeau de-a lungul Via Apia pe mai mult de o suta de mile. Crassus a sarbatorit pregatind 10000 de mese in Forum, hranind intreaga Roma pentru mai multe zile. Unul dintre beneficiarii sai fiscali a fost Iulius Caesar, pe vremea aceea un tanar in plina ascensiune. In timp ce steaua lui Caesar se ridica pe firmamentul roman, Crassus profita din plin. A atins varful carierei sale politice in anul 61 i.Hr. cand a facut parte din Triumviratul ce conducea aparatul statului. Singurul lucru ce ramasese de cucerit era gloria militara. Indatorat, Caesar l-a trimis in Siria sa lupte impotriva amenintatorilor parti. Crassus a fost invins in batalia de la Carrhae in anul 53 i.Hr. Legenda spune ca atunci cand partii au realizat ca-l ucisesera pe cel mai bogat roman, i-au turnat aur topit pe gat considerand ca setea lui de o viata pentru aur trebuie satisfacuta in moarte. Sfarsitul lui Crassus nu numai ca a eliminat un potential rival, dar prin contrast a intarit recordul nepatat al lui Caesar ceea ce privea succesele militare. Cand Caesar si-a condus armatele peste Rubicon in anul 49 i.Hr., sfidand ordinele Senatului era deja clar ca va acapara puterea absoluta. Conspiratorii care l-au asasinat in anul 44 i.Hr. credeau probabil ca salveaza democratia romana. De fapt n-au facut altceva decat sa declanseze un lung razboi civil.

In cele din urma, fostul aliat al lui Caesar, Marcus Antonius, a fost invins in batalia de la Actium in 31 i.Hr. Invingatorul, Octavianus, s-a intors la Roma, s-a autonumit "Augustus" si a stabilit in cele din urma o conducere unica. Imperiul creat de Caesar Augustus va continua sa existe pentru inca patru secole la Roma si alte zece dupa mutarea la Constantinopole.

Primul imparat al Romei s-a dovedit a fi si unul dintre cei mai buni. Augustus a folosit toate instrumentele guvernarii. Ingrijorat in ceea ce privea natalitatea, a impus unele masuri restrictive (impotriva avortului) sau chiar a stimulat nasterile prin scutiri de taxe pentru familiile numeroase. Pentru a verifica eficacitatea masurilor sale organiza recensaminte.

Ocazional, in secolele ce au urmat imperiul a fost condus de alti lideri de statura lui Augustus: Nerva, Traianus, Hadrianus, Antonius Pius si Marcus Aurelius.

Pe de alta parte de-a lungul secolelor tronul imperial a trecut si prin mana unora dintre cei mai malefici conducatori. Caligula (37-41 d.Hr.) si-a ucis fratele, printre alte nenumarate crime, dar si-a iubit atat de mult calul, Incitatus, incat l-a numit senator.

Elagabalus (177-192 d.Hr.) si-a manifestat preferinta pentru vestimentatia feminina imediat ce a ocupat tronul. El a ajuns sa ordone Senatului sa-l declare "imparateasa a Romei".

In fine, Nero (54-68 d.Hr.) si-a ucis o multime de rude, inclusiv fratele, sotia insarcinata, a trimis nenumarati crestini la morti teribile in arene. Pentru a-si garanta audienta la odioasele sale recitaluri lirice isi incuia publicul in teatru. Se spune ca unele femei nasteau in timpul programului, in timp ce imparatul continua fara griji.

Ultimul imparat care a condus imperiul din Roma a fost Constantin. Acesta a proclamat faimosul edict al tolerantei in favoarecrestinilor. Mult mai tarziu, pe patul de moarte a fost botezat, devenind primul imparat crestin al Romei. Tot el a fost acela care si-a mutat tronul spre est, in noua sa capitala, marcand sfarsitul unei ere.

Banchetele romane, o adevarata arta a placerii

Aceste ceremonii erau tot atat de importante ca si saloanele secolului al XVIII-lea. Imparatii, neavand curte, traiau inconjurati de sclavi, iar seara cinau impreuna cu prietenii si nu numai. Odata onorurile publice si guvernarea terminate, participarea la astfel de banchete era un fapt obisnuit. Chiar si saracii luau parte la festine (9/10% din populatia imperiului).

Manierele erau mai putin savante ca astazi, cina fiind luata cu prietenii. Interesant este faptul ca la aceste banchete invitatii erau asezati pe paturi si nu pe scaune. Nu se manca pe scaun decat la mesele obisnuite (la oamenii simpli numai stapanul casei manca asezat pe scaun, ceilalti stand in picioare). Bucatele semanau atat cu cele din bucataria orientala, cat si medievala: foarte condimentate siacompaniate de sosuri complicate. Carnea era fiarta inainte de a fi prajita si era servita dulce. Gama gusturilor era de la dulce la acru. Partea cea mai importanta a banchetului era cea in care se bea, vinul fiind cel mai apreciat, dar numai indoit cu apa. In prima jumatate a cinei se manca, pentru ca apoi sa se bea, cea de a doua parte constituind banchetul propriu-zis ("comissatio").

Festinul era o mica sarbatoare. Cei prezenti purtau flori in par sau coronite si erau parfumati cu ulei inmiresmat (alcoolul nu era cunoscut, parfumurile fiind dizolvate in ulei). Banchetul era mai mult de atat: daca stapanul avea un meditator pentru copii sau un filosof printre invitati acesta lua cuvantul si tineam o prelegere pe diverse teme. Existau momente in care se asculta muzica. La astfel de mese erau invitati si dansatori profesionisti ale caror servicii erau platite. Romanii adoraam astfel de manifestari si nu ratau nici un prilej de a serba. Cei din aceeaasi breasla se adunau in diferite locuri (de exemplu la barbier sau oriunde altundeva). La Pompei aceste intalniri erau numeroase: calatorii opreau la cate un han, unde serveau bauturi. Aceste practici erau considerate de "mauvais ton", astfel ca o persoana publica vazuta in astfel de localuri isi strica reputatia.

Collegia

Aceste "collegia" erau de fapt niste asociatii private libere, de care se temeau autoritatile pentru simplul motiv ca scopurile pentru care se adunau aceste persoane erau neclare. Nu numai oamenii liberi luau parte la aceste fratii, ci si sclavii care aveau aceeaasi meserie sau onorau aceeaasi divinitate.

În fiecare oras se întâlneau astfel de frații, una sau mai multe; asociația tesătorilor, a celor care îl adorau pe Hercule, a vânzătorilor de bumbac etc. Fiecare își avea sediul într-un singur oras și erau admisi numai bărbați, nici o femeie. Indiferent de obiectivul lor, religios sau profesional, toate frațiile erau organizate după modelul unei cetăți: cu așa numiți consilieri, magistrați. Dacă frația era religioasă, cei care făceau parte foloseau acest prilej pentru a organiza banchete. Fiecare membru plătea o taxă de intrare care îi asigura funeralii impunătoare și un banchet de adio; era uneori singurul mijloc pentru un sclav de a avea o înmormântare decentă.

Originea limbii române

Lingviști români și străini de prestigiu, istorici, arheologi, au pus în evidență, în decursul timpului, date și documente de limbă care statuează originea limbii române, originea și caracterul ei.

În urma războaielor dintre daci și romani, Dacia a fost transformată în provincie română, și va rămâne stăpânită timp de 165 de ani (106-271) de romani. Romanizarea populației bastinase s-a desfășurat relativ rapid și ușor. Peste 2600 de inscripții scrise în latină și descoperite pe teritoriul țării noastre arată limpede acest lucru. În afara măsurilor cu caracter administrativ, printre factorii ce au contribuit la romanizare pot fi enumerați:

- a. serviciul militar în care tinerii daci se înrolau
- b. căsătoriile între soldații veterani romani și femeile dace, copiii născuți beneficiind de avantajele cetățeniei române
- c. creștinismul răspândit în limba latină; drept dovadă stau cuvintele de bază ale credinței creștine, care se regăsesc în română, prin moștenirea directă a unor termeni din latină: Dumnezeu (din *domine deus*), creștin (din *christianus*), biserică (din *basilica*), botez (din *baptism*), rugăciune (din *rogationem*), preot (din *presbiterius*), cruce (din *crucem*), păcat (din *peccatum*), inger (din *duiangelus*) etc..

Influența patrunderii de meseriași, agricultori, negustori în Dacia, încă de dinainte de cucerirea de către Traian, se face simțită și astăzi, prin termenii din domeniu, pastrati din latină: sat (*fossatum*, localitate întărită printr-un zid), a ară (arare), a semăna (seminare), grâu (*granum*), secară (secale), orz (*hordeum*), legume (*legumen*), cânepă (*canepa*), în (linum), aur (*aurum*), argint (*argentum*), sare (*salem*), cal (*caballus*), vacă (*vaca*), vie (*vinea*), vită (*vitea*), poamă (*poma*), etc.

Se poate vorbi de o perioadă de bilingvism, când se folosesc concomitent limbile geto-dacă și latină, până la impunerea definitivă a acesteia din urmă.

În "Dacia felix" se continuă procesul de romanizare și după plecarea oficială a armatei și a administrației române în 271, prin intensificarea patrunderii limbii latine în masele largi rurale.

Limba română provine din latina populară vorbită sau latina vulgară (lat. *vulgaris* = popular). Acest aspect al latinei stă și la baza celorlalte limbi romanice: italiană, spaniolă, portugheză, catalană, occitană sau provensală, româna sau retoromană și franceză. A mai existat una, a zece, dalmată, dar în secolul al XIX-lea ea a încetat să mai fie folosită.

Procesul de formare al limbii romane se incheie in secolul al VII-lea. Invaziile popoarelor migratoare: gotii, gepizii, hunii, avarii, slavii, etc. au influentat limba, fara a modifica fondul principal de cuvinte si structura gramaticala de origine latina. Istoria cuvintelor si a formelor se numeste etimologie iar metoda cu ajutorul careia lucram se numeste metoda istorico-comparativa. Folosind aceasta metoda s-au stabilit reguli fonetice, asemanari si deosebiri intre limba romana si latina sau intre romana si celelalte limbi romanice. Iata cateva din regulile de evolutie a limbii:

- I. un l simplu, intre doua vocale, pronuntat aspru, devine r: lat. filum > fir; lat. gula > gura; lat. palus > par. Totusi, l dublu, nepronuntat aspru, nu devine r: lat. callis > cale; lat. olla > oala
- II. orice m, n, s si t din forma de baza dispar din rostire atunci cand se gasesc la sfarsitul unui cuvint, sau al uneia din formele lui gramaticale: lat. filum > film > fira > fir
- III. b intre doua vocale cade: caballus > caballu > calu > cal, sebum > sebu > seu, tibi > tie

Morfologia limbii romane mosteneste, in buna masura, realitatea limbii latine populare. Majoritatea partilor de vorbire, flexibile si inflexibile, sunt mostenite din limba latina: substantivul, cucele trei declinari; articolul; adjectivul cu gradele de comparatie; pronumele; numeralul; verbul cu cele patru conjugari.

Sintaxa limbii romane simplifica timpurile si modurile verbale, modifica topica, cu predicatul la sfarsitul propozitiei, prefera raportul de coordonare fata de cel de subordonare, etc. dar are ca baza aceeasi latina populara.

Fondul principal de cuvinte al limbii romane este in proportie de 60-66% de origine latina, mostenit. Acestora li se adauga aproximativ 100 de cuvinte izolate (abur, brad, barza, brusture, catun, galbeaza, gusa) si 2200 de nume proprii (Arges, Cris, Dunare, Motru, Mures, Olt, Prut, Somes, Timis, Tisa) mostenite de la daco-geti. Toate celelalte popoare ce au trecut pe aici au lasat influente si in fondul principal de cuvinte. Astfel, din slava avem: (aproximativ 20-22% din fondul principal de cuvinte) ceste, boala, mila, cocos, deal, a iubi, munca, noroc, vorba; din maghiara: chip, fel, gand, oras; din turca: alai, cisma, ciulama, ciubuc; din neogreaca: caramida, a pedepsi, prosop; iar din franceza: bancnota, a defini, geniu, stil etc. (germana si latina - Scoala Ardeleana).

Primul document cunoscut scris in romaneste este o scurta scrisoare din anul 1521 "Scrisoarea lui Neacsu de la Campulung". Dupa aceasta data, avem multe scrisori, acte de vanzare si cumparare, foi de zestre, insemnari, etc.; iar dupa 1540, si carti tiparite, cele mai multe la Brasov. Ele sunt traduceri religioase din slavona. Primele au fost traduse in Maramures, unde li s-au gasit manuscrisele. De aici au ajuns la diaconul Coresi, un vestit tipograf, care le-a tiparit in decurs de mai multi ani. La Orastie s-a tiparit in 1581-1582 prima parte din Vechiul Testament. Carti religioase s-au publicat mereu dupa secolul al XVI-lea. Cu toate ca erau si carti de legende si chiar romane populare traduse, iar dupa 1600 se scriu direct in limba romana si cronici despre istoria romanilor, ele nu se tipareau, se copiau de mana si circulau in mai multe copii.

Aspectul cel mai ingrijit, din punct de vedere fonetic, lexical, al structurii gramaticale, al limbii comune; cu ajutorul careia se exprima ideile culturii si ale stiintei, se numeste limba literara. Limba literara se deosebeste de vorbire/limba populara prin aceea ca nu ingaduie folosirea unor forme sau rostiri locale (pa in loc de pe, da in loc de de, ghine su bini in loc de bine), intrebuintarea unor cuvinte cu raspandire regionala (oghial -plapuma, batar -maces) sau

a unor expresii familiare sau de mahala (a festelit iacana, gagiu, misto). Pe langa forma literara si forma populara, regionala, limba romana mai este si limba a literaturii artistice. In literatura artistica, baza este limba literara, ca limba a culturii. Literatura artistica nu se inscrie in graiurile locale, unde exista literatura populara sau folclorica, dar care se transmite oral. Spre deosebire de limba literara, limba literaturii artistice poate sa intrebuinteze orice forme, cuvinte sau expresii, atat din limba populara, cat si din graiuri. Prin urmare, limba literaturii artistice utilizeaza toate posibilitatile limbii cu scopul de a ilustra intentia scriitorului.

Dialecte ale limbii romane sunt: dacoromana (vorbita la nordul Dunarii), aromana (vorbita in Macedonia), meglenoromana (vorbita in Meglenia), istroromana (vorbita in peninsula Istria, disparuta astazi).

In cadrul dacoromanei se pot identifica unele deosebiri, cea ce face sa se vorbeasca de subdialecte, fara insa a modifica unitatea (gramaticala) a limbii: muntean, moldovean, maramuresean, crisan, banatean; dar se vorbeste si despre graiuri: vrancean, oltean, etc. In secolul al XII-lea si al XIII-lea a fost introdus alfabetul slav in cancelaria domneasca, limba romana fiind scrisa cu caractere chirice. Insa in 1860 se instituie intrebuintarea alfabetului latin. Dezvoltarea literaturii ca arta, dezvoltarea stiintelor prin ce au adus ele mai bun in formularea ideilor si sentimentelor noastre o putem numi cultivarea limbii nationale. La baza ei stau cercetarea si valorificarea vocabularului, a fiecarui cuvint, a fiecarui termen stiintific sau tehnic nou, stradania celui care scrie sau exprima idei prin viu grai de a patrunde intelesul adanc al cuvintelor.

Sursa : www.Limbalatina.ro